

"ריקוד הגבוט" מתוך הבאלט "רומאו ויוליה", אופוס 64
מאת סרגיי פרוקופייב (23.4.1891-5.3.1953)

על המלחין

הקומפוזיטור והפסנתרן הרוסי סרגיי פרוקופייב נולד באוקראינה, בבית מטופח ומגונן. האב, סרגיי אלכסנדרוביץ', היה מנהל עסקים מצליח והאם, מריה ציטקובה, שהייתה פסנתרנית מחוננת, משכילה ובעלת נטייה לאומנות, קרבה את בנה למוזיקה בכך שהייתה מנגנת לפניו בהתמדה בהיותו ילד.

ההורים טפחו את בנם למוזיקה אך גם לנושאים אחרים: מתמטיקה, ספרות, צרפתית, אומנות, מדע ושחמט. במאמר אוטוביוגרפי תיאר פרוקופייב את חוויותיו המוזיקליות כילד:

"הייתי מטפס אל מקלדת הפסנתר ומנסה לנגן. לא הייתי מסוגל לרשום מנגינות אך הייתי מצייר תווים, ממש כשם שילדים אחרים מציירים רכבות ואנשים, זאת מפני שתמיד היו לנגד עיני תווים המונחים על מדף הפסנתר".

בגיל ארבע, משהחל ללמוד לנגן בפסנתר, ניסה הילד את כוחו בהלחנת קטעים קצרים לפסנתר. בגיל שבע, לאחר שצפה באופרות בסן-פטרבורג, חיבר אופרה בשם "הענק", שבוצעה בחוג המשפחה.

בגיל 13 (שנת 1903) החל פרוקופייב ללמוד בקונסרבטוריון של סן-פטרבורג, זאת בהמלצת גלזנוב, קומפוזיטור ופרופסור במוסד זה. עשר שנים רצופות שקד פרוקופייב על ספסל הלימודים ובה בעת כתב ופרסם מספר רב של חיבורים.

פרוקופייב הגדיר את עצמו כמלחין "ניאו-קלאסי" דהיינו, מלחין השואף לאמץ ולחקות את הסגנון הקלאסי של המאה השמונה-עשרה. ואולם, סגנונו המוקדם של פרוקופייב הוא חדשני ופרובוקטיבי. פרוקופייב נקט גם בקו של חידושים ובחיפוש אחר שפה הרמונית אינדיבידואלית. נימה זו של חידוש בולטת בתחילת דרכו כאשר ניסה לאמץ מגמות מוזיקליות עכשוויות. כמלחין צעיר הוא הקפיץ את מאזיניו בגווני צליל וצירופי צליל פרובוקטיביים, אקורדים שאינם מקובלים, מודולציות חורגות מן המקובל, מנגינות קפריזיות, דיסוננסים רבים ושינויים טונאליים מוזרים. מלחינים כגון סטרווינסקי וסקריאבין, שנחשבו חדשניים, היו לו דוגמא ומקור השראה. הייתה זו מוזיקה שהקדימה את שעתה. רק בשנת 1917 חשף פרוקופייב צד שונה בסגנונו המוזיקלי הוא הסגנון ה"ניאו-קלאסי" זאת בסונטות, קונצ'רטי, גאבוטים ו"סינפוניטה", בהם הוא מחקה את הסגנון הקלאסי של המאה השמונה-עשרה. יצירתו הידועה ה"סימפוניה הקלאסית" ברה מינור אופוס 25 הייתה ניסיון מודע להלחין במבנה ובממדי התזמור של הסימפוניה הקלאסית. המטרה הייתה לתאר כיצד היה היידן כותב סימפוניה אילו חי במאה העשרים. פרוקופייב הכריז: "חשבתי שאילו היידן היה חי כיום הוא היה מלחין בדיוק כפי שנהג

בעבר אלא שהיה כולל גם משהו חדשני באופן ההלחנה שלו. רציתי להלחין סימפוניה כזאת; סימפוניה בסגנון הקלאסי". ה"סימפוניה הקלאסית" ברה מינור אכן נושאת סממנים קלאסיים וברוקיים במבנה, בחומר התמאטי ובניב ההרמוני אך שזורים בה גם אמצעים הרמוניים וריתמיים של המאה העשרים. היצירה של פרוקופייב הקדימה את התנועה הניאו-קלאסית שנתקבלה אז ע"י רוב המלחינים העולמיים והגיעה לשיאה ב-1920.

לאורך כל הדרך נתקלו יצירותיו של פרוקופייב במידה רבה של עוינות, התנגדות וביקורת מצד הקהל והמבקרים.

בהמשך חייו מייצג פרוקופייב אומן דגול שאולץ באיומים לאמץ שפה של בירוקרטים צרי אופק, להתכחש לכישרונותיו, להשפיל את עצמו בפומבי בוידויים והאשמות עצמיות מסוג שהיה שכיח בפוליטיקה התרבותית של ארצו בתקופת סטלין. השאלה הפתוחה לגבי סגנונו האומנותי היא כיצד להתייחס ליצירותיו הרבות שנכתבו במוטיבציה סובייטית, בהם לפונקציה הפוליטית יש קדימות עד כי לאומנות לשמה אין רלוונטיות של ממש. למרות של פרוקופייב לא היה תפקיד פוליטי ומעולם הוא לא היה חבר במפלגה הקומוניסטית (בניגוד למלחינים רבים אחרים, לרבות שוסטקוביץ'), נשאל את עצמנו תמיד האם יצירותיו הפוליטיות הולחנו מתוך יושרה גאונית או שיש לראותן כניסיון לקונפורמיות בלבד?

הבלט "רומיאו ויוליה"

אחד הבלטים המאוחרים יותר של פרוקופייב ומן המפורסמים ביותר שחיבר הוא הבלט "רומיאו ויוליה" אופוס 84 (1936) לפי "רומיאו ויוליה" מאת שייקספיר. הבולשוי דחה את היצירה כמסובכת מדי, ובית-הספר לכוריאוגרפיה בלנינגרד ביטל את החוזה שנחתם עמו בשנת 1937. הבכורה נערכה רק ב-1938. Galina בלנינגרד זכתה ליצירה לביצוע מופלא (1940) עם הפרימה בלרינה גלינה אולנובה (Leonid Lavrovsky) בתפקיד יוליה. לבקשת הכוריאוגרף לאוניד לברובסקי (Ulanova) פרוקופייב שינויים רבים והלחין שני קטעים נוספים (מס. 14, "וריאציות יוליה" ומס' 20 "וריאציות רומיאו"). היצירה הפכה לחלון ראוה סובייטי ועד מהרה הוכנסה לרפרטואר הבינלאומי.

"גאבוט" הינו מחול עתיק המופיע לעיתים קרובות במסגרת הסוויטה הברוקית. תנועתו אלגנטית, במשקל זוגי (ארבעה רבעים) ועם קדמה של שני רבעים. כל אלה נמצאים בנושא הפותח של הפרק.

, ובו שני חלקים מנוגדים (**א** ו **ב**) החוזרים (Binary Form) המבנה של פרק ה"גבוט" הוא דו-חלקי לסירוגין, עם ווריאציות מלודיות, הרמוניות וריתמיות מפתיעות, ועם גיוון תזמורי מעניין והומוריסטי. סתירות והפתעות מסוג זה גודשות את פרק ה"גבוט" כולו.

המנגינה הפותחת מוזרה מעט, זאת משום שחלקה השני סוטה מן המסלול ההרמוני הקלאסי, דהיינו מן הטוניקה רה מז'ור, אל הסולמות הרחוקים סי מז'ור, פה-דיאז מז'ור ודו-דיאז מז'ור (!) ובחזרה לטוניקה. נדידה הרמונית זו יוצרת תחושה של סתירות והפתעות כבר בפתיחה. המכונה המופיע בטוטי תזמורתי מלא ועשיר - הנושא הראשון :

חלקו השני של הפרק שהוא מעין "מוזט" (חמת חלילים) הנשען על נקודת אורגן. החלק השני, בסולם סול מז'ור, בעוצמה שקטה מאד ובארטיקולציה בסטקטו

הצעות לפעילויות על מחול הגאבוט

- איזכור תכונותיו הבולטות של מחול הגאבוט כפי שנלמדו בסוויטה מאת באך ;
- איפיון כללי של התכונות המוסיקליות הבולטות של הגאבוט של פרוקפיב ;
- עמידה על הדומה והשונה תוך התייחסות למיקום ההיסטורי.

2. אוריינות :

- הכרות עם הנושא הראשון באמצעות :
 - תרגילי שמיעה והבחנה בין מהלכים סמוכים ובין קפיצות באוקטבות ;
 - מעקב בדוגמאות תווים ו/או גראפים, והבחנה בין מהלכים סמוכים ובין מרווחי אוקטבות בסקוונצה יורדת (בתגובה לנגינת המורה) ;
 - הצעות לסימון קו המתאר של הנושא הראשון בתנועה באוויר בתגובה לנגינת המורה ;
 - הצעות לסימון קו המתאר על הלוח בתגובה להאזנה ליצירה המוקלטת ;
 - השוואה בין ההצעות השונות בעזרת סימונים בצבעי גיר שונים על הלוח ;
 - הקשה בטפיחות /נקישות גוף לפי החלוקה הבאה :
- המהלכים המלודיים שהם במרווח אוקטבה יבוצעו במחיאות כף שקטות
- המהלכים המלודיים שאינם אוקטבה, יבוצעו בטפיחות- ירך
- מעקב אחר הנושא כולו הרשום בתווים

3. הנושא הראשון :

נגינה בכלי הקשה מלודיים (מטלופונים וואו כסילופונים)

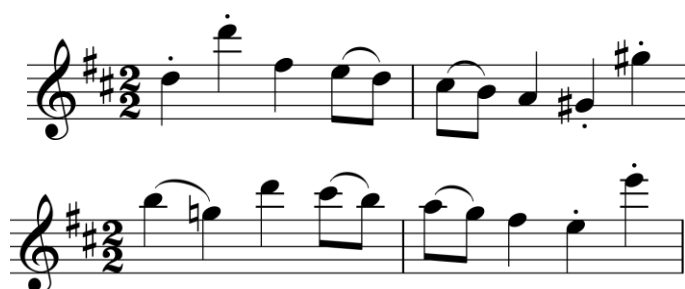
- נגינת צלילי הפתיחה של הנושא תוך חלוקתו לארבעה תת-מוטיבים :

- המורה מנגן בפסנתר את ארבעת צלילי ההקדמה,

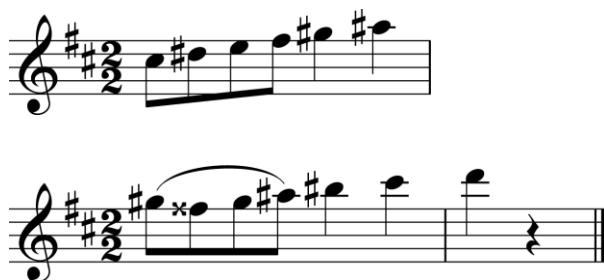
- התלמידים מנגנים ברצף את יתר צלילי הנושא: תלמיד ראשון ינגן בפעמונה אוקטבה בירידה לה'-לה
- תלמיד שני ינגן במטלופון-סופרן אוקטבה בירידה סולי-סול
- תלמיד שלישי ינגן בכסילופון כרומטי אוקטבה בירידה פה דיאזי-פה דיאז

4. תנועה ("ריאליזציה"):

- החלפת רשמים על אופיו של הפרק, הסתירות והניגודים הפנימיים שלו;
- המחשת קו המתאר על הניגודים שבין סוגי המרווחים שבנושא:
 - תנועת ידיים כלפי מטה מתארת את הקווים המלודיים היורדים;

- תנועה בצעדי סולם מתארת את הקווים העולים;

- תנועה חדה וקפיצית בכפות ידיים ורגליים ובאצבעות המתארת את מרווח האוקטבה.
- תנועה חופשית, עגולה ורכה, (על חלקי גוף אחרים) מתארת את שאר המהלכים המלודים (עליה או ירידה הדרגתית, מהלך קשתי).

- נושא שני- ב' :
- תגובה בתנועה המתארת את ההבדלים של נושא ב' על פי האזנה להופעות השונות שלו בלבד
- תאור מסכם בתנועה של מבנה הריקוד על הדקויות שהומחשו בשלבים הקודמים.